

До

Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър”

Проф. д. н. Ана Недялкова

До

Председателя на Научното жури,

определено със заповед №2426 от 30.09. 2011 г.

Проф. д-р Николай Лютов

РЕЦЕНЗИЯ

относно заемане чрез конкурс на академичната длъжност „доцент” от Орлин Стефанов Радев по обявената специалност „Правна информатика.”

Рецензент: проф. д-р Софка Матеева (шифър 05. 05. 22)

1. В конкурса участва само един кандидат – д-р Орлин Стефанов Радев. Той е представил за рецензиране 1 монография в обем от 180 стр. На тема „Право и информация в съвременния свят (пунктове, спекулации, посоки)”, 3 статии в общ обем 22 стр и 1 доклад от научна конференция – 11 стр. Тези трудове са приети за печат в издания на ВСУ, списание „Правна мисъл” и списание „Общество и право”, което се удостоверява със служебни бележки от съответните издателства.

Всички изброени по-горе научни трудове са свързани с хабилитацията на д-р Радев и се коментират в настоящата рецензия.

2. Трудовете на д-р Радев са посветени на един изключително интересен за правната доктрина проблем, свързан с релацията „право-информация”,

който има не само съвременно звучене, но и важно теоретично и приложно значение. Това произтича от непознатия досега размах на информационните процеси и технологии в обществото, към които съвременното право не може да остане непричастно.

В своята монография, която може да се разглежда като хабилитационен труд, кандидатът пространно и компетентно представя своите виждания, коментира идеи и научни постановки за връзката и взаимното проникване на информационните процеси в обществото и правото като доктрина и професионална практика, свързани с осъществяването на едни от най-важните регулаторни процеси в обществения живот.

Монографичният труд е структуриран оригинално, без раздели, в логически следващи едно след друго заглавия (които авторът определя като глави), които са относително самостоятелни научни изследвания. По същество те в определен смисъл са завършени размишления по основната тема: „Право и информация”. Този подход позволява разработената проблематика да бъде достъпна за сравнително по-широк кръг читатели, които да могат избирателно и по-строго целенасочено да ползват една или друга от така обособените глави.

В посочената ползвана литература са представени 151 заглавия на кирилица и 15 заглавия на латиница.

3. В съдържателно отношение рецензията труд разкрива търсения и виждания на автора по широк кръг въпроси, свързани с изясняването на релацията „право-информация”, с използването на новите информационни технологии в съвременното общество и тяхното отражение върху съзнанието и мисленето на хората в общ план и по-конкретно в реализацията и усъвършенстването на правната доктрина.

Авторът разглежда информацията като глобално състояние на съвременното общество, което е обект на изследване от различни науки – технически, природни и обществени. Специално внимание се отделя на информационния подход при изучаването на информационните процеси в

обществото и по-специално на „...информационно-правното и синергетичното изследване на средата, в която функционират обществените системи”.

Основната теза, защитавана от автора, е че всеки член на обществото и всяка социална група участват равноправно и равнопоставено в съвременния информационен обмен. В този контекст той търси връзката между „информатизацията” и свързаните с нея проблеми на политиката, властта, демокрацията и свободата на личността в обществото (с. 15). В този контекст също така се коментира и „новата роля на правото” като един от основните инструменти за регулиране на обществените отношения.

Според Радев сред множеството фактори, влияещи върху обществения живот, правото в неговия информационен аспект – като особена самоорганизираща се система – може да предвижда, да разкрива и да осигурява нови възможности за прогресивно развитие на обществените отношения в една динамична, самоорганизираща се информационна обществена среда.

В основата на интердисциплинарните теоретични методи авторът поставя информационния метод, който според него дава възможност да се разкрие динамиката и да се прогнозира развитието на правните явления, чиято същностна характеристика намира съвсем естествено и закономерно важно място в механизмите на функциониране на съвременното общество.

В монографията се разкрива „информационната същност на правото” от неговия генезис до развитието му като феномен на човешката цивилизация. Обосновава се теоретичното виждане за правното регулиране като елемент от механизма на правното въздействие, повлияно от синергетични процеси и явления.

Като основна методологична конструкция при приложение на информационния метод се представя конкретната функционираща правна система – КФПС (с.35), обединяваща свързаните с информационни връзки нейни елементи – правни норми, правни отношения и правно съзнание. Тази КФПС се развива, според автора, като самоорганизираща се система в определена обществена среда и при действието на синергийни принципи и

подходи. КФПС се възприема като модел на информационната интерпретация на правните категории и явления, който (модел – б. моя), съдържа идеята за тяхната самоорганизация, изразена в специфични юридически закономерни дейности и процедури, които авторът разглежда специално.

Според Радев „взаимоСъдействието” на правната наука както със социалните науки, така и с постиженията на природните науки е научно обосновано в изследванията на информационната философия, хвърляща мост между всеобщите категории на реалността – материя, енергия, информация и социалните категории и реалности, в т. ч и правото като теория и практика.

В рецензирания труд се подчертава значението на рефлексията в съвременното право. Специално внимание се отделя на закономерностите в правото като израз на качествената му определеност. Отбелязва се, че макар да е специфично отражение на средата, правото я „следва” функционално по презумпция, запазвайки в същото време своята относителна обособеност и историческа приемственост.

В представения труд се отделя внимание на механизмите на самоорганизация в съвременното право, които действат в една неравновесна среда и взаимодействащи си дисперсивно социални фактори и условия. Изпреварващото развитие на компютърните комуникационни технологии влияе както на правната практика и на правното мислене, така и на правното познание (с. 107-108). Според автора „особено внимание трябва да се обърне на принципния въпрос за ролята и отговорността на законодателя, като носител – не, а по-скоро – упражнител на законодателната власт”.

Сред непосредствените задачи на съвременната правна наука се посочват въпросите за развитие на специфичната теория на нормотворчеството, за изследване на особеностите на правните връзки, за изучаване на правните системи, на юридическите техники, а също и на социалната активност на правоповедението и др. Разбира се, тези виждания и разсъждения се основават на оценките и разбирането за същността на съвременното информационно общество.

Разбирането на правото като самоорганизираща се система, според Радев, трябва да се свърже със средствата за правно въздействие, с механизмите за изява на правната воля на законодателя, на правоприложителя, на участника в правния живот като носител на права и задължения по дадено правоотношение, т. е., в конкретна функционална правна система. В този смисъл, според автора, правното въздействие се проявява двустранно – от една страна като нормотворчество, т. е., като съображения от социално-политически, икономически, собствено правен, дори субективен личностен характер и – от друга страна, това е декодиране на правната информация присъща на нормата в действие при което се осъществява правоотношение. И в двата случая, според Радев, основно значение има правното съзнание, което се подчинява както на детерминирани, така и на случайни фактори. Информационното (правно-емпирично – б. моя) изследване на трансформацията на правната информация във времето би дало прогноза за нейното протичане и същевременно би подсказало необходимия коректив във всеки момент от нейното използване.

Според Радев, автономията, мобилните отношения и демокрацията ще намерят своето естествено проявление в правно уредената саморегулация на обществените структури. Това ще позволи да се осъществи на практика правовия ред и естественото развитие на свободното гражданско, информационно общество. Това е каузата, която авторът защитава в своите научни изследвания.

В споменатите в т. 1 на рецензията 1 студия, 3 статии и един научен доклад, д-р Радев разглежда различни части от посочените по-горе научни проблеми под формата на обособени научни разработки. В тях той поднася допълнителна аргументация и прецизира своите изследователски тези. В тези по-кратки научни изследвания се чувства богатия практически опит на кандидата, натрупан от неговата работа в правната практика.

Стилът на автора е ясен като изказ, а терминологията, която е използвана е коректно използвана и с достатъчна точност дешифрирана, когато това е било необходимо.

4. Определено може да се твърди, че научните изследвания са в област, която все още не е достатъчно добре разработена, от гледна точка на правната наука. Този факт сам по себе си заслужава внимание, защото в подобни научни изследвания е напълно логично да има идеи и постановки, които се нуждаят от по-детайлно и главното практически ориентирано разглеждане. Независимо от това, самото поставяне на някои все още неразработени научни проблеми представлява първата особено важна крачка към тяхното задълбочено и всестранно изследване.

Правото като наука и практика с хилядолетни традиции и позитивен опит е дотолкова прецизно отработен обществен механизъм, че всяка идея за промяна както в теоретичен, така и в практически план изисква особено внимателно и задълбочено прецизиране и осмисляне. Но несъмнено в условията на съвременната социална динамика, която характеризира гражданското общество и неговите нови информационни технологии правната наука и практика са призвани да отговорят на редица нови изисквания и предизвикателства. Всеки изследовател, който е поел рискът да работи в тази посока заслужава да бъде насърчен, независимо от това дали резултатите от неговите научни търсения се вписват в господстващата правна доктрина или все още остават извън нея. Д-р Радев в своите научни трудове, предоставени за рецензиране, е поставил редица нови актуални проблеми, които съвременната правна мисъл и практика би следвало да решат в съответствие с потребностите на новата обществена действителност. Неговите научни тези са добре аргументирани и успешно биха могли да послужат за основа на една широка научна дискусия за необходимостта от усъвършенстване на съвременната правна доктрина и практика.

5. Дългогодишната преподавателска работа на д-р Орлин Радев – от 1992 г. до сега – свидетелства, че той е натрупал необходимия опит и познания, които му дават пълното основание да заеме академичната длъжност „доцент” във ВСУ „Черноризец Храбър”. Следва да се отбележи, че той е работил като преподавател и в СУ „Св. Климент Охридски” и в УНСС.

6. Научните приноси, съдържащи се в представените за рецензиране трудове имат по-скоро теоретичен характер, макар че на редица места в тях има дефинирани значими послания и препоръки към правната практика у нас.

Справката за приносите на кандидата пространно и достоверно представя неговите действителни научни постижения. Към нея би могло да се направи забележката, че дори е прекалено подробна, поради което на места действително значимите научни приноси се губят сред изброяването на някои по-странични или не толкова съществени въпроси. Независимо от тази критична бележка приемам справката за приносите като обективна и съответстваща на новите проблеми, разработени в научните трудове на кандидата.

По-конкретно относно приносните моменти в представените от кандидата трудове за рецензиране може да се посочи следното:

6.1. На стр. 29-30 се аргументира новата роля на правото като част от механизма за въздействие и регулиране на процесите в съвременното информационно общество. Авторът счита, че правото не следва да остава „само за себе си и в себе си”, а да разгърне своята роля и да повиши своето значение в един променящ се, динамичен, самоорганизиращ се свят, в който информационните технологии създават нови възможности за взаимодействие между различните сфери на обществения живот не само като информационно взаимодействие, но и като функционална съвместимост и взаимно проникване.

6.2. На стр. 32 се лансира нова гледна точка към подхода за изучаване на обществените процеси и явления, в т. ч. и на правото от гледна точка на тяхната нова информационна същност. Обосновава се разбирането, че тази нова същност се заключава в отворения характер на обществените системи, които следва да се разглеждат не като строго разграничени и константни по своята същност, а като отворени, динамично развиващи се и взаимно проникващи се.

6.3. На стр. 48 е развита идеята за „конкретна функционална правна система (КФПС) като мисловна конструкция и юридическо понятие”. В тази конструкция авторът разглежда правната норма като елемент от механизма за саморегулиране на правната система. Според Радев, правната информация придава изоморфен характер на правната норма и я прекодира в правно отношение, което е породено от конкретно правно съзнание. Направен е опит да се докаже, че КФПС е „възел”, в който се преплитат основните измерения на правото (с.76). Това несъмнено са оригинални виждания, които биха могли да послужат за едно по-широко евристично обсъждане на проблемите на правната информатика.

6.4. По отношение на цялостното научно творчество на Радев, представено за рецензиране, може да се каже, че в общоконцептуален план е приложен последователно интердисциплинарен подход на изследване. Разбира се, следва да се посочи, че в юридическата литература все още няма единно мнение относно основните механизми и общите параметри за използването на този подход. Това прави изследванията на д-р Радев особено полезни от гледна точка на предоставената нова възможност за дискусии и коментари относно мястото и значението на интердисциплинарния подход в правните изследвания.

7. Към съдържанието на представените научни трудове могат да се направят и някои конкретни бележки и препоръки:

7.1. Синергетичният подход, който авторът основно предлага при изследване на правото, е само един от многото подходи, които се прилагат при изучаването на този обществен феномен. В този смисъл синергетичният подход не бива да се абсолютизира, а да се използва в съчетание с всички останали подходи и методи за анализ, както авторът сам отбелязва на с. 52-53. За съжаление декларираната необходимост от комплексно използване на всички познати и използвани научни методи и подходи на изследване остава само декларация.

7.2. На стр. 54 се поставя въпросът за т. нар. „правно-информационно изследване” и се прави опит да се очертаят неговите основни характеристики.

Те обаче са твърде общи, липсват дори наченки за разработване на методика, както и на конкретен инструментариум, необходими за неговото осъществяване. Това е едно от направленията, в които авторът в бъдеще би могъл да разшири и задълбочи своите научни търсения.

7.3. В рецензираните трудове има лансирани много идеи, които звучат интригуващо (напр. с.с. 113,135,139), но не са направени усилия да се представят дори общи виждания как те могат да се доведат до едно цялостно научно обосновано виждане, което да има реална научна и практическа стойност. В това отношение препоръката е, лансираните интригуващи идеи да бъдат конкретизирани и доразработени в бъдеще, за да се обоснове и открий тяхната реална стойност като творчески постижения на автора.

7.4. Спирайки се на теорията на системите (с. 114), авторът въвежда понятия като: „линейни” и „нелинейни” характеристики на системите, „фазови преходи”, „бифуркации”, „атрактори”, „импулси”, „хаотични въздействия”, „басейн на атракторите”, „фазови пространства”, „странен атрактор в правото” и т. н. Тези понятия следва да бъдат дефинирани и подробно разяснени, след като се вкарват в научен оборот. Естествено посочените понятия би следвало не само да се маркират, но и да се свържат по същество с изясняването на проблемите за това как правната информатика ще допринесе за развитие и усъвършенстване на правната система като цяло и в различните нейни структури (вж. с. с. 151, 155, 163).

7.5. В представения списък с литература не се прави разграничение между литература, използвана за преки и конкретни позовавания в трудовете на кандидата и на обща библиография по темата. На редица места е допуснато смесване в подлинне между позовавания на други автори и бележки на самия автор към текста (с. 72 и с. 117).

8. Не познавах д-р Радев преди да се запозная с научното му творчество и с неговото CV. Но когато се запознах с неговото творчество и с данните от неговата биография останах с убеждението, че той е изграден научен работник, който е насочил научните си интереси към разработката на една

нетрадиционна научна област. От биографичните данни на кандидата се вижда, че той има не само съществен опит като преподавател, но и като практикуващ юрист. Съчетаването на тези две занимания вярвам ще му бъдат полезни и при неговата бъдеща преподавателска работа, ако бъде избран на академичната длъжност „доцент”.

9. В заключение искам да отбележа, че на основание на посочените по-горе постижения и приноси в представените за рецензиране научни трудове на д-р Орлин Радев, независимо от направените критични бележки и препоръки, убедено препоръчвам на научното жури, определено със заповед № 2426 от 30. 09. 2011 г. на Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър” да гласува с „ДА” за присъждане на академичната длъжност „доцент” по специалността „Правна информатика” на д-р Орлин Стефанов Радев.

05.01. 2012 г.

София

Рецензент:

Проф. д-р Софка Матеева